

PSYCHOLOGY

Дослідження психологічних детермінант альтруїзму волонтерів-медиків

К. О. Талалаєв¹, Н. В. Кривцова¹, І. В. Бринза²,

¹Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна
Corresponding author. E-mail: kryvtsova.natalya@gmail.com

²Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Одеса, Україна
Corresponding author. E-mail: brynza3691@gmail.com

Paper received 15.05.18; Revised 18.05.18; Accepted for publication 24.05.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-170VI70-17>

Анотація. У статті представлено результати теоретико-емпіричного дослідження психологічних детермінант альтруїзму волонтерів-медиків. В дослідженні запропоновано метод моделювання. Аналіз отриманих моделей дозволив виявити провідні психологічні детермінанти природного альтруїзму, серед яких: почуття власної гідності та дослідницький інстинкт, не провідними психологічними детермінантами виявилися: інтенсивне-перетворювальний тип поведінки в інноваційній ситуації, осмислене-інтенсивний тип реалізації різних інноваційних можливостей та лабільний тип поведінки особистості.

Ключові слова: волонтерська діяльність, альтруїстичний інстинкт, почуття гідності, дослідницький інстинкт, самореалізація інноваційно-дослідного потенціалу особистості.

Вступ. В основі докорінних соціальних змін на всіх рівнях знаходяться людино центрична модель і ноетика, бо йде переоцінка ролі особистості, розширення простору свободи, вибору себе та власного життя. Усталення особистісно-орієнтованої парадигми освіти, усвідомлення специфічної ролі професійного навчання у житті людини обумовлюють велике значення його гуманізації і гуманітаризації. При цьому питання забезпечення високої якості сучасної освіти безпосередньо пов'язане з такими категоріями, як розвиток, самореалізація, самоповага і альтруїзм, що посилює роль психологічної складової освітнього процесу. Актуальним стає визначення не стільки основних механізмів і психологічних умов перебігу навчально-виховного процесу та розробка практичних рекомендацій стосовно його оптимізації і інтенсифікації, скільки визначення головних тенденцій трансформації всього освітнього простору щодо самовдосконалення і творчої адаптивної самореалізації освіченої людини. Проте принциповим моментом є те, що гуманітарна освіта не вичерпується викладанням гуманітарних дисциплін, а й реалізується в напрямку забезпечення альтруїстичної спрямованості людини в цілому.

Як визначає законодавство України, «за своєю природою, метою, формами реалізації та принципами, волонтерство безпосередньо пов'язане із самореалізацією особистості, адже це форма активної, добровільної участі громадянина у житті спільноти, що сприяє як його особистісному росту, так і суспільному благу [3]. В умовах реформування системи вищої освіти України волонтерська діяльність стає ознакою народження нової культури нового суспільства, зокрема змістом світогляду українців. Саме тому в Одеському національному університеті розроблено «Положення про організацію волонтерського руху» (ухвалено на засіданні Вченої ради ОНМедУ від 01.09.2016 р. у протоколі №1), згідно з яким майже чверть студентів-медиків ОНМедУ вже багато років є волонтерами, а саме: беруть участь у благодійних акціях, стають донорами тощо. Серед напрямків реалізації волонтерського руху в університеті обрано: догляд за хвори-

ми, допомога інвалідам, самотнім, реабілітація постраждалим в надзвичайних ситуаціях, сиротам, а також усім, хто потребує підтримки у важкий для країни час, участь у збереженні навколишнього середовища та культурної спадщини тощо.

Таким чином, можна зазначити, що волонтерська діяльність реалізується у спільній соціокультурній діяльності особистості, сприяє реалізації нею основних людських потреб, більш збалансованому економічному та соціальному розвитку, створенню нових робочих місць тощо. При цьому дослідження сучасних психологів довели, що беручи участь у волонтерській праці, студентська молодь набуває нових знань, досвіду, практичних навичок і цінностей, що сприяють їх становленню як активних і відповідальних громадян [1 та ін.]. Аналіз процесу розвитку волонтерства, здійснений Е.М. Балашовим, доводить, що включення особистості у широке поле волонтерської діяльності приводить до позитивних змін її світоглядних позицій, комунікативної свідомості особистості, що спричиняє таким особистісним новоутворенням, як соціальна та інтелектуальна активність, соціальна компетентність, уміння діяти у нестандартних життєвих ситуаціях [див 1, с. 62]. Проте теоретико-емпіричне дослідження питання психолого-педагогічних аспектів волонтерства в Україні, а також законодавчо-правових основ його функціонування у нашій державі, дозволяють зробити висновок про те, що ще не створено чіткої та зрозумілої теоретичної і практичної бази діяльності волонтерів, а також відсутні ґрунтовні фундаментальні наукові дослідження досвіду провідних держав світу у цій галузі, зокрема не визначено пріоритетних напрямів розвитку волонтерського руху в умовах сучасних українських економічних та соціокультурних реалій, що могло б забезпечити розвиток такої важливої складової ланки самореалізації особистості в умовах сучасного соціокультурного середовища, як волонтерство, а також допомогти волонтерам зайняти важливу нішу у соціальному, економічному та духовному розвитку держави.

Наш інтерес продиктовано пошуком психологічних детермінант, що впливають на формування та розвиток природного, інстинктивного альтруїзму особистості.

Метою даної статті є виявлення та вивчення психологічних детермінант природного альтруїзму волонтерів-медиків.

Організація та методики дослідження. У діагностичний комплекс ввійшли класичні, широко відомі та психометрично ефективні психологічні методики. Опитувальник В.І. Гарбузова [5]. щодо визначення домінуючого інстинкту дозволив визначити рівень соціалізації і можливості фізичного виживання, рівень первинної спеціалізації і самоствердження, виділити сім типів індивідуальності (егофільний, генофільний, альтруїстичний, дослідницький, домінантний, лібертофільний, дігнітофільний). Використання даної методики дозволило також визначити «природність» прагнення особистості до альтруїзму. Індивідуально-типологічного опитувальника (ІТО), автор Л.М. Собчик [7] надав можливості виявити провідні тенденції особистості, серед яких: індивідуально-окреслений тип сприйняття, переробки і відтворення інформації, суб'єктивної чутливості до явищ навколишнього життя; ознаки інтроверсивно-

екстраверсивного типу, тривожно-агресивного типу, ригідне-лабільного і сенситивне-спонтанного типу. Для вивчення можливостей самореалізації інноваційного потенціалу особистості використовувано методика Ю.А. Власенко [2], для оцінки показників потреб у самоактуалізації - тест САТ, автори Ю.Е. Алєшина, Л.Я. Гозман, М.В. Загика і М.Н. Крос в модифікації В.А. Соніна [6] і для вимірювання спрямованості особистості на дослідницьку діяльність використовуван опитувальник професійних переваг (ОПП), автор Дж. Холланд [4]. Зібрані первинні результати математично оброблені за допомогою комп'ютерного варіанта статистичної програми SPSS 21 v.64. В дослідженні прийняли участь студенти і аспіранти ОНМедУ, які приймають участь у волонтерському руху університету (269 осіб).

Результати дослідження та їх інтерпретація. Досліджуючи психологічні детермінанти, що впливають на природний альтруїзм волонтерів-медиків, нами було застосоване метод моделювання. Статистично значущу двох рівневу модель дерев класифікації за алгоритмом CHAID (100:50) представлено на рисунку 1.

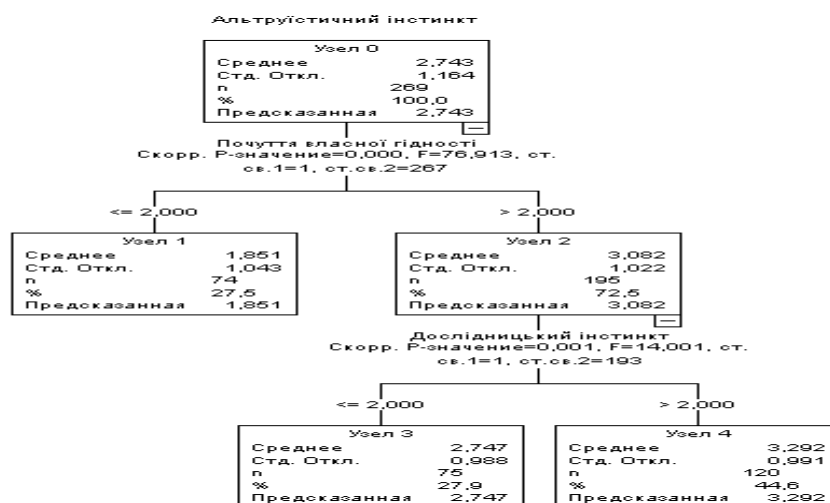

Рис.1. Модель класифікації психологічних детермінант природного альтруїзму волонтерів-медиків за алгоритмом CHAID (100:50)

Аналіз даної моделі показує, що серед всіх показників досліджуваних властивостей особистості в групі студентів і аспірантів ОНМедУ, які приймали участь в волонтерському руху, провідною детермінантною першого рівня, що визначає домінування природного альтруїзму (альтруїстичного інстинкту) є рівень «почуття власної гідності», другого рівня – «адаптація особистості за допомогою дослідницького інстинкту» з критичними значеннями 2,000 бали. Проте в даній моделі, як ми бачимо, якості особистості, які забезпечують її самоактуалізацію та типи професійних переваг не мають статистично значущих величин, а значить не впливають на досліджуваний феномен.

З метою уточнення ймовірнісної детермінації природного альтруїзму в групі волонтерів-медиків було знижено рівень строгості відбору показників властивостей особистості, що утворюють вплив на домінування альтруїстичного інстинкту було використано

алгоритм CHAID (50:25). Отримано трьох рівневу модель дерев класифікації, результати представлено на рисунку 2 і двох рівневу модель дерев класифікації, результати представлено на рисунку 3.

Згідно трьох рівневої моделі серед досліджуваних властивостей особистості в групі волонтерів-медиків встановлено, що провідними детермінантами першого рівня природного альтруїзму також є показники «почуття власної гідності», на другому рівні - «дослідницький інстинкт». При цьому критичними величинами для цих характеристик виступає значення у 2,000 бали. Детермінацію третього рівня складає показник «інтенсивне-перетворювального типу поведінки в інноваційній ситуації» з критичним значенням у 18,000 балів. Показники самоактуалізації та типів професійних переваг, як і в першій моделі не мають статистично значущих величин і також не

впливають на рівень природного альтруїзму. У двох рівневої моделі на рисунку 3.

На наступному етапі моделювання психологічних детермінант природного альтруїзму в групі волонтерів –медиків за алгоритмом CHAID (50:25) вилучили із аналізу детермінанти першого та другого рівнів (показники «почуття власної гідності» та «дослідницький інстинкт»), що були отримані на попередніх етапах аналізу (див. рис.2.). В результаті побудовано двох рівневу модель класифікації психологічних де-

термінант природного альтруїзму, що представлена на рисунку 3. Згідно цієї моделі провідною детермінантою першого рівня, що визначає рівень домінування альтруїстичного інстинкту є показник «осмислене-інтенсивного типу реалізації різних інноваційних можливостей» із критичним значенням у 22,00 балів Детермінантою другого рівня природного альтруїзму виступає показник лабільного типу особистості із критичним значенням у 6,00 балів.

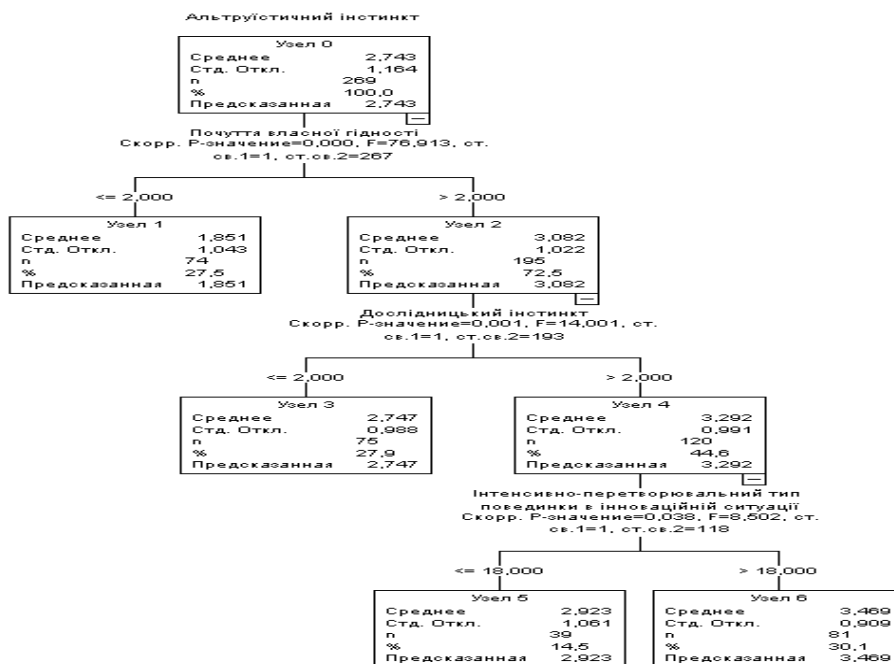

Рис. 2. Модель класифікації психологічних детермінант природного альтруїзму волонтерів-медиків за алгоритмом CHAID (50:25)

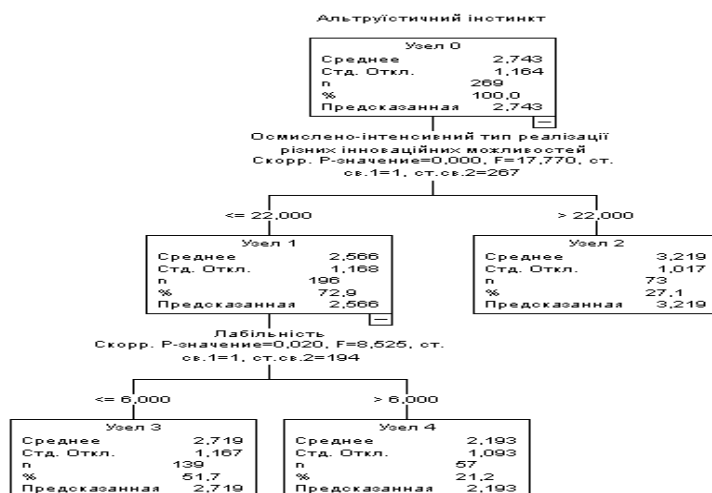

Рис. 3. Модель класифікації психологічних детермінант природного альтруїзму волонтерів-медиків за алгоритмом CHAID (50:25) за виключенням двох детермінант

Отримані результати можна інтерпретувати наступним чином. Розвинене почуття власної гідності та можливості самореалізації інноваційно-дослідницького потенціалу особистості волонтерів-медиків детермінують альтруїзм, а в якості ймовірної детермінанти цієї природної форми адаптації до складних умов освітньої діяльності в осіб з низьким рівнем можливостей осмислене-інтенсивної самореалізації інноваційного потенціалу особистості може

виступати лабільність нервової системи, що в певних умовах стає джерелом особистісної тенденції, яка сприяє дружлюбності та встановленню альтруїстичних міжособистісних стосунків. Отримані результати за методом модулювання знаходять своє підтвердження також і в інших дослідженнях [1, 7]. Авторами цих робіт констатується, що респондентів з яскраво вираженим прагненням до волонтерства характеризує альтруїзм, високий рівень почуття власної гід-

ності, їх зацікавленість, емоційне залучення в цю діяльність тощо.

Таким чином, результати теоретико-емпіричного дослідження психологічних детермінант природного альтруїзму волонтерів-медиків дозволяють зробити такі **висновки**:

1. В сучасних умовах реформування системи вищої освіти України актуальним стає питання створення умов для студентів, магістрантів і аспірантів медиків щодо залучення їх до волонтерської діяльності.

2. За результатами моделювання за алгоритмом CHAID (100:50) встановлено, що провідними психологічними детермінантами природного альтруїзму є почуття власної гідності та дослідницький інстинкт. За алгоритмом CHAID (50:25) до зазначених провід-

них психологічних детермінант додається інтенсивне-перетворювальний тип поведінки в інноваційної ситуації. За алгоритмом CHAID (50:25) з виключенням детермінант «почуття власної гідності» та «дослідницький інстинкт» першою детермінантою стає осмислене-інтенсивний тип реалізації різних інноваційних можливостей, а другою лабільний тип поведінки особистості. Показники самоактуалізації та типів професіональних переваг у всіх моделях не мають статистично значущих величин і не впливають на рівень розвитку природного альтруїзму.

3. Розвиток природного альтруїзму волонтерів-медиків стає можливим в умовах самореалізації інноваційно-дослідного потенціалу особистості, розвитку почуття власної гідності, емоційної чутливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балашов Є.М. Особливості самореалізації студентів у міжнародних волонтерських програмах : дисертація ... кандидата психологічних наук: 19.00.01 /Є.М. Балашов. – Острог, 2013. – 228 с.
2. Власенко Ю.А. Психологическая феноменология инновационного потенциала личности /Ю.А. Власенко // Наука і освіта. – 1998. – № 4-5. – С. 41-45.
3. Закон України „Про волонтерську діяльність” від 19 квітня 2011 року № 5073 - VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-175073>.
4. Ильин Е.П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности / Е.П. Ильин. – СПб: Питер, 2008. – 432 с.
5. Основы психодиагностики: Практикум / ред. Л.Д. Столяренко. – Ростов Н/д: «Феникс», 2003. – 704 с.
6. Психодиагностическое познание профессиональной деятельности: Учебн. пособие / сост. В.А. Сонин. – СПб: Речь, 2004. – 408 с.
7. Собчик Л.Н. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики / Л.Н. Собчик. – СПб: Речь, 2003. – 624 с.

REFERENCES

1. Balashov E.M. Osoblyvosti samorealizatsii students at the international Volunteer programs: the dissertation ... The candidate of psychological sciences: 19.00.01 / E.M. Balashov. - Ostrog, 2013. - 228 p.
2. Vlasenko Y.A. Psychological phenomenology of the innovative potential of personality / Y.A. Vlasenko //Science and Society. - 1998. - № 4-5.- P. 41-45.
3. Law of Ukraine "About volunteerism" for 19 quarters of 2011 to No. 5073 - VI [Electron resource]. - Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-175073>.
4. Ilyin E.P. Differential psychology of professional activity /E.P. Ilyin. - St. Petersburg: Peter, 2008. – 432 p.
5. Foundations of psychodiagnostics: Workshop /V.A. Stolyarenko. - Rostov N/A: "Phoenix", 2003. - 704 p.
6. Psychodiagnostic knowledge of professional activity: Teaching. allowance / comp. V.A. Sonin. - SPb: Speech, 2004. - 408 p.
7. Sobchik L.N. Psychology of individuality. Theory and practice of psychodiagnostics / L.N. Sobchik. - SPb: Speech, 2003. - 624 p.

Research of psychological determinants of altruism of volunteers- medic

K. A. Talalayev, N. V. Krivtsova, I. V. Brynza

Abstract. The article presents the results of the theoretical and empirical research of psychological determinants of altruism of volunteers-physicians. The study proposes a modeling method. The analysis of the models allowed to reveal the leading psychological determinants of natural altruism, among which: self-esteem and research instinct, non-leading psychological determinants were: an intensive-transformative type of behavior in an innovative situation, meaningful-intensive type of implementation of various innovative capabilities and a labile type of person's behavior.

Keywords: *volunteer activity, altruistic instinct, sense of dignity, research instinct, self-realization of innovative research potential of personality.*

Исследование психологических детерминант альтруизма волонтеров-медиков

К. А. Талалаев, Н. В. Кривоцова, И. В. Брынза

Аннотация. В статье представлены результаты теоретико-эмпирического исследования психологических детерминант альтруизма волонтеров-медиков. В исследовании предложен метод моделирования. Анализ полученных моделей позволил выявить ведущие психологические детерминанты природного альтруизма, среди которых: чувство собственного достоинства и исследовательский инстинкт, а не ведущими психологическими детерминантами оказались: интенсивно-преобразовательный тип поведения в инновационной ситуации, осмысленно-интенсивный тип реализации различных инновационных возможностей и лабильный тип поведения личности.

Ключевые слова: *волонтерская деятельность, альтруистический инстинкт, чувство достоинства, исследовательский инстинкт, самореализация инновационно-исследовательского потенциала личности.*